

GOVORITI SLOVENSKO V KANALSKI DOLINI¹

Zvrstna členjenost prihaja do izraza tudi na jezikovno mešanih območjih. Na primeru Kanalske doline (*La Val Canale/Das Kanaltal/La Val Cjanâl*), kjer ljudje razpolgajo z različnimi jezikovnimi kodi, lahko opazujemo rabo različnih jezikov in sledimo rabi različic istega jezika. V prispevku predstavljam dolinskemu prebivalstvu lastno percepcijo znanja slovenskega jezika v vsej zvrstni členjenosti, stališča dolinskega prebivalstva do rabe slovenskega jezika, razmišljam o dostopnosti slovenskega jezika (preko medijev, kulturnih in vzgojno-izobraževalnih ustanov, osebnih stikov ...) in predstavljam okvirno podobo sedanje rabe.

jezikovno mešano območje, jezikovna raba, stališče do jezika, dostopnost jezika

Register and genre differentiation is a major sociolinguistic feature not only in monolingual but in multilingual communities. The multilingual area of the Kanal Valley (*Kanalska dolina/La Val Canale/Das Kanaltal/La Val Cjanâl*) allows one to observe the interacting patterns of language use at the level of different languages and of different registers of a single language. This paper presents the local population's perception of knowledge of Slovene in the light of its register/genre diversity, as well as attitudes to the actual usage of Slovene. The contribution further discusses the accessibility of Slovene (through the media, cultural and educational centres, personal interaction, etc.) and outlines the current state of the use of Slovene.

multilingual area/community, language use, language attitudes, language accessibility

1 Kanalska dolina in njena jezikovna raznolikost

V Kanalski dolini na italijansko-slovensko-avstrijski tromeji živi govorna skupnost,² katere pripadniki razpolgajo z znanjem italijanskega, slovenskega, nemškega in furlanskega jezika, v zadnjem času pa se predvsem zaradi gospodarskih potreb vse bolj razvija tudi sporazumevalna zmožnost³ v angleščini.

¹ Naslov pričujočega prispevka povzemam po istoimenski publikaciji Salvatoreja Venosija in Irene Šumi iz leta 1995, kjer sta orisala podobo Kanalske doline in razvoj slovenskega šolstva od Marije Terezije do leta 1995, sama pa kot nadaljevalka njunega pedagoškega in raziskovalnega dela dodajam opis sedanjega stanja.

² Govorno skupnost tvorijo vse jezikovne skupnosti, ki živijo v skupnem sociogeografskem prostoru, imajo skupno (eno ali več) sredstvo sporazumevanja, družijo jih gostota komunikacijske mreže, od drugih govornih skupnosti pa jih ločuje nizka intenzivnost komunikacije (Nečak Lük 1998: 80).

³ Sporazumevalno zmožnost razumem kot »znanje in védenje, ki posamezniku omogoča, da lahko ustrezno in učinkovito (receptivno in produktivno, se pravi kot poslušalec in govorec, bralec in pisec) uporablja jezik, in sposobnosti (spretnosti), da to znanje uporablja za sporazumevanje v realni situaciji – da

Jezikovno mešana podoba doline je sad zgodovinskih dogodkov, zaznamovanih s pogosto dramatičnimi političnimi, demografskimi in jezikovnopoličnimi spremembami. Ozemlje Kanalske doline (predvsem vasi Ukve, Žabnice, Lipalja vas in Ovčja vas) je bilo vedno kontinuirano poseljeno s slovensko govorečim prebivalstvom. Leta 1919 se je s priključitvijo Kanalske doline k Italiji spremenila dotlej značilna identitetna opozicija slovenstvo-nemštvo med slovensko govorečim kmečkim prebivalstvom in nemško govorečim meščanstvom, industrijskim delavstvom in političnimi elitami; priselilo se je italijansko govoreče prebivalstvo in z Gentilejevo reformo sta bili nemščina in slovenščina pregnani iz šole. Z Opcijami med obema vojnama se je izselila velika večina dolinskih Nemcev in precej slovensko govorečega prebivalstva. Po drugi svetovni vojni so se vzpostavile nove državne meje, pri čemer je slovensko govoreča skupnost v Kanalski dolini za nekaj desetletij ostala odrezana od slovenskega središča v Jugoslaviji in drugih slovensko govorečih skupnosti v Italiji in Avstriji. Šele konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let lahko govorimo o »odkritju« doline s strani slovenske »matice« ter oblikovanju slovensko zavedne politične elite v sami dolini (Venosi 1996).

Slovenska jezikovna skupnost,⁴ ki organizirano deluje pod okriljem Slovenskega kulturnega središča Planika (SKS Planika), osrednje dolinske kulturne in politične organizacije, si je v zadnjem desetletju z marljivim delom na kulturnem, političnem, izobraževalnem in gospodarskem področju uspela izboriti opazen položaj v mešani lokalni skupnosti.⁵

Izhajajoč iz rezultatov *Raziskave o rabi in znanju jezikov v Kanalski dolini* (Raziskava 2002; Komac 2002),⁶ se lokalno prebivalstvo jezikovne in kulturne

lahko tvori in razume poljubno število besedil v različnih govornih položajih in za različne potrebe oz. sporazumevalne namene« (Pirih Svetina 2000: 45).

⁴ Jezikovne skupnosti so družbene skupnosti, ki se po kriterijih sociolingvistično poimenovane variabilnosti razlikujejo glede na rabo različnih zvrsti ali podzvrsti istega jezika; opredeljuje jih jezik, ki ga govorijo pripadniki te skupnosti.

⁵ Pri mešani lokalni skupnosti »[g]re za lokalno skupnost, v kateri se skozi konjunktivne in/ali disjunktivne procese primikanja oz. odmikanja, sožitja, uveljavljanja interesov in samopotrjevanja vzpostavljajo razmerja med etnijami. [...] Koncept mešane skupnosti postavlja v ospredje dejstvo, da lokalne skupnosti niso homogene (npr. po etnični sestavi, veri, jeziku itd.), temveč vključujejo različne (pod)skupnosti, ki so prisiljene živeti skupaj v dobrem in slabem. Podskupnosti se razlikujejo glede na prepoznavne etnične kazalce, kakor so jezik, vera, narod, zgodovina, izvor, kultura, folklor itd. in običajno niso enakopravne. Vzporedno s kulturnimi razlikami se med skupnostmi pojavljajo razlike v statusu, v politični in ekonomski moči itd.« (Nečak Lük 2000: 5).

⁶ V *Raziskavi 2002* smo razmeram Kanalske doline prilagodili vprašanja mednarodnega projekta *Med-etnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru* (Inštitut za narodnostna vprašanja, vodja projekta: red. prof. dr. Albina Nečak Lük). Januarja 2002 smo med 46 prebivalci, ki spremljajo delovanje Slovenskega kulturnega središča Planika (SKS Planika), izvedli obsežno anketo *Znanje in raba jezikov v Kanalski dolini / L'Uso e la conoscenza delle lingue nella Val Canale*. Predvidevali smo namreč, da ljudje, ki spremljajo delovanje te organizacije, ki v dolini med drugim skrbi tudi za izbirne tečaje slovenskega jezika in pouk slovenščine v dolinskih šolah, posedujejo določeno znanje slovenskega jezika in znanje dolinskih jezikov nasploh ter da bomo tako dobili neposredno in povedno informacijo o znanju in rabi slovenskega jezika v Kanalski dolini ter v tem okviru razmišljali o nadaljnjem širjenju. Vprašalnik je bil izdelan v slovenskem in italijanskem jeziku (gl. Komac 2002: 41–142).

raznolikosti zaveda in v razvijanju sporazumevalne zmožnosti v dolinskih jezikih vidi eno potrebnih znanj za življenje v dolini in sodelovanje s sosedi. Kot bistveno značilnost dolinskega življenja zaznava izjemen geopolitični položaj, ki ga določa sobivanje skupnosti različnih jezikov, kultur in navad. Poudarja edinstvenost položaja Kanalske doline, pri čemer izpostavlja zgodovinsko kontinuiteto kultur in jezikov. Sožitje slovenskega, nemškega, italijanskega in pri nekaterih tudi furlanskega dojema kot vzorčni primer sožitja v Evropi:

Posebna specifika Kanalske doline znotraj Evrope je sobivanje nemškega, slovenskega in italijanskega jezika ter kultur, ki se ohranjajo.

Tu se stikajo tri etnije: slovenska, nemška in italijanska. Smo na Tromeji, kjer živi skupaj več jezikov in različnih kultur.

Posebna lega na Tromeji, kjer živijo skupaj različne jezikovne skupnosti.

Na svoje znanje in vedenje gledajo povsem »pragmatično«:

Je praktično živeti na meji. Takoj smo v Sloveniji, takoj v Avstriji. Tukaj je dosti turizma, tako poleti kot pozimi, dosti naroda pride po nakupih ... Pa govorimo in razumemo vse: nemško, slovensko, italijansko.

Razvijanje sporazumevanja v dolinskih jezikih – kot domačine razumem vse prebivalce Kanalske doline, ki svoji rodbini lahko sledijo v čas pred letom 1919 in kot dolinske jezike prepoznavajo italijanščino, nemščino, slovenščino in furlanščino – in udeleževanje lokalnega »obredja« je del procesa socializacije in uvajanja v življenje lokalne skupnosti (Komac 1998).

2 Dolinskemu prebivalstvu lastna percepcija znanja slovenskega jezika v vsej zvrstni členjenosti

Nosilci znanja slovenskega jezika in kulturne dediščine se ne deklarirajo kot Slovenci, vendar razumejo znanje slovenskega jezika (tako »domače« govornice kot visokega koda v smislu diglosije) kot enega temeljnih kazalcev lokalne identitete.

Kakor je pokazala raziskava med starši slušateljev tečajev slovenskega jezika (Šumi 1998: 19, 20; 2000: 134–173),⁷ je v Kanalski dolini aktualno že samo vprašanje poimenovanja zvrsti slovenskega jezika, ki jih uporabljajo njeni prebivalci. Podobno kot drugod na obrobju slovenskega govornega prostora (npr. na sosednjem Bovškem) tudi prebivalci Kanalske doline razlikujejo med govoriti »po slovensko« (visoka zvrst slovenskega jezika, približek slovenskemu standardu) in govoriti »po naše, po domače«, pri čemer je domača govorica alternativno imenovana »pa ukuščem, pa žabnškem, pa našem« (Šumi 1998: 52, Komac 2002).

Kar zadeva razlike po posameznih spretnostih (branje, razumevanje, govorjenje in pisanje) so v *Raziskavo 2002* vključeni anketiranci, ki so razpolagali z znanjem

⁷ Empirična raziskava o socialni legi slovenskega jezika v Kanalski dolini (Šumi 1998) je bila s pomočjo anket in intervjujev opravljena v družinah slušateljev tečajev slovenskega jezika v letih 1997 in 1998 iz Ukev, Žabnic, Ovčje vasi in Trbiža.

slovenskega jezika (visoke ali nizke zvrsti), v povprečju vsi višje ocenili receptivno zmožnost (branje in razumevanje), tako v lokalnem govoru kot v slovenskem standardu. Sicer je bilo glede na samoocene anketiranih znanje slovenskega jezika po posameznih spretnostih boljše v visoki zvrsti. Podobno kot v zgornji raziskavi tudi I. Šumi (1998) ugotavlja, da v družinah slušateljev tečajev slovenskega jezika iz Ukev, Žabnic in Ovčje vasi starši višje ocenjujejo svojo stopnjo poznavanja slovenskega standarda kot slovenske lokalne govornice.

3 Dostopnost slovenskega jezika

Na znanje, rabo, razširjenost in status nekega jezika v mešani govorni skupnosti vplivajo formalno-pravna ureditev, kulturne in vzgojno-izobraževalne ustanove ter mediji.

Kljub avtohtonosti slovenskega prebivalstva je bila prisotnost slovenske jezikovne skupnosti v Kanalski dolini prvič uradno priznana v okvirnem zakonu o zaščiti jezikovnih manjšin v Italiji (zakon 482), izdanem leta 1999. Postopek za ugotavljanje ozemlja, na katerem velja zaščitni zakon, se je začel z izjavami tretjine občinskih svetnikov o zgodovinski prisotnosti manjšine na območju. Občini Naborjet in Trbiž sta z večino glasov izglasovali prisotnost slovenske, nemške in furlanske jezikovne skupnosti. Formalno je bil status slovenske jezikovne skupnosti v Kanalski dolini urejen leta 2001 z zakonom 38 o globalni zaščiti Slovencev.

Slovenski jezik je bil v organiziranem šolstvu Kanalske doline prisoten že v prvi polovici 18. stoletja (t. i. konkordatne šole v krajevnem, ljudstvu razumljivem jeziku). Z udrditvijo avstro-ogrske oblasti so bile uvedene slovensko-nemške utrakvistične šole, kjer se je slovenski jezik uporabljal le kot jezik prehoda na nemško predmetno in jezikovno poučevanje. S prihodom fašizma in z Gentilejevo reformo je italijanska oblast uvedla enojezično šolstvo. Slovenski jezik se je za dolga desetletja umaknil v intimo cerkve in doma.

V šolskem letu 2003/04 se v procesu obveznega organiziranega javnega šolstva v duhu sodobnih evropskih smernic »plurilingvističnega posameznika« moderne multilingvistične družbe« (*Common European Framework of Reference of Languages: Learning, teaching, assessment, 2001*)⁸ v prvih petih razredih nižjih srednjih šol v Žabnicah, Naborjetu, Beli Peči in na Trbižu poleg italijanščine, angleščine in nemščine 260 otrok zopet uči tudi slovenski jezik. V zadnjih petih

⁸ Plurilingvizem razumemo kot sposobnost posameznika, da se sporazumeva v več jezikih, multilingvizem pa je lastnost širše družbe. Po *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assesment* (2001: xiv) govorimo o plurilingvistični (večjezični) in plurikulturni (večkulturni) zmožnosti posameznika, da preklaplja med različnimi jezikovnimi kodi v multilingvistični (večjezični) in multikulturni (večkulturni) Evropi. »Plurilingvistična in plurikulturna zmožnost je sposobnost posameznika, da uporablja različne jezike, da bi se sporazumel in sodeloval v medkulturni interakciji (sovplivanju); posameznik kot družbeni agens (vršilec) razpolaga z znanjem več jezikov in poznavanjem različnih kultur« (*Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assesment, 2001*: 168; prev. N. K.).

letih so se otroci slovenske besede lahko naučili le pri predmetih multikultura in petje v slovenskem jeziku ali pa na privatnih izbirnih tečajih SKS Planika.

SKS Planika, ki skoraj desetletje nadaljuje z leta 1976 začetim izbirnim poukom slovenskega knjižnega jezika,⁹ s paletto raznoterih vzgojno-izobraževalnih in kulturnih dejavnosti (izbirni tečaji slovenskega jezika za otroke, srednješolce in odrasle, tradicionalni večer slovenske kulture, na katerem nastopajo ugledni slovenski mojstri pesmi in besede, otroška poletna kolonija slovenskega jezika na Obali, redni obiski slovenskih pesnikov, pisateljev in pedagogov med šolskim letom, tečaji računalništva, delovanje podružnice Glasbene matice Glasbene šole Tomaža Holmarja, skupni prostori s sedežem SLORI-ja, raziskovalni tabori, knjižnica Salvatoreja Venosija, izmenjave obiskov kranjskih in trbiških gimnazijcev, sodelovanje pri organizaciji glasbene prireditve Koroška in Primorska pojeta) ohranja zavest o prisotnosti in širi znanje slovenskega jezika v Kanalski dolini.

Dostopnost slovenskih medijev v Kanalski dolini je zelo omejena. Slovenski nacionalni televizijski program (TV SLO 1) se vidi le v redkih gospodinjstvih, od radijskih postaj v slovenskem jeziku prebivalci Kanalske doline lahko poslušajo radijsko postajo slovenske manjšine v Italiji Radio Trst A in slovensko nacionalno radijsko postajo Radio Slovenija 1. Anketiranci *Raziskave 2002* pogosteje spremljajo radio, in sicer redno in pogosto poslušajo RAI in italijanske privatne postaje v italijanskem jeziku (poročajo o dogajanju v njihovem prostoru in v njihovi državi), redkeje radijski postaji v slovenskem jeziku, Radio Trst A in Radio Slovenija, še redkeje pa avstrijski ORF in avstrijske privatne postaje s programom v nemškem jeziku. Najpogosteje gledajo televizijo. Velika večina jih redno in pogosto spremlja programe v italijanskem jeziku, nekoliko manj oddaje avstrijske ORF v nemškem jeziku, še najmanj pa jih spremlja slovenski program TV Slovenija.

Nekoliko pestrejša je ponudba časopisov v slovenskem jeziku; čeprav ti v dolinskih trgovinah niso dosegljivi, jih imajo domačini naročene (npr. *Primorski dnevnik*, dnevnik slovenske manjšine v Italiji, ter *Novi Matajur*, lokalno obarvan tednik slovenske jezikovne skupnosti v Benečiji), dobijo jih v cerkvi (npr. *Družino*, ki prihaja iz Slovenije, ter *Dom*, katoliški tednik slovenske manjšine v Beneški Sloveniji) ali pa jih kupijo ob obisku Slovenije (npr. *Dnevnik*, *Delo*). O spremljanju tiskanih medijev so anketiranci *Raziskave 2002* zapisali, da redno ali pogosto segajo po časopisih v italijanskem jeziku in berejo *Messengero Veneto* in *La vitta Cattolica*, prebirajo *Kleine Zeitung* v nemškem jeziku in slovenski katoliški tednik *Družina*. Občasno posežejo po slovenskih časopisih *Dom* in *Primorski dnevnik* ter italijanskem *Gazzettinu*.

⁹Ustanovitelja tečajev slovenskega knjižnega jezika in slovenskega glasbenega pouka, domačin Salvatore Venosi in ukljanski župnik Mario Gariup, sta po letu 1976 »sprožila« vrsto ustanov in akcij, ki so spodbujale afirmacijo slovenstva v dolini.

4 Stališča dolinskega prebivalstva do rabe slovenskega jezika

V Evropi »v času ekonomske in socialne globalizacije prihaja do družbenih sprememb, ki jih lahko poimenujemo *babelizacija*« (Larcher 2001: 121); različna jezikovna znanja postajajo dragoceno bogastvo.¹⁰ Znanje več jezikov je vse pomembnejše za večjo konkurenčnost posameznika na tržišču delovne sile ter za regionalno gospodarstvo (Domej 2001: 173). Kako pa je v Kanalski dolini? In kje je mesto slovenskega jezika v tem procesu?

Po mnenju dolinskega prebivalstva (Komac 2002) poznavanje dolinskih jezikov in kultur pomembno prispeva k ustvarjanju sožitja in tolerance:

Pouk v več jezikih spodbuja integracijo in medsebojno sodelovanje, odpira poglede, omogoča vključevanje v proces širjenja Evrope ter odpira zaposlitvene možnosti. Dvo- ali večjezičnost razumem kot pravilo za uspešno kulturno in poklicno ter bolj bogato zasebno življenje.

Anketiranci *Raziskave 2002* jezikovno in kulturno raznolikost Kanalske doline zaznavajo tudi na delovnem mestu. V etnični (jezikovni in kulturni) raznolikosti prebivalstva vidijo predvsem pozitivne učinke in prednost razpolaganja z različnim jezikovnim znanjem. Menijo, da bi vsi prebivalci Kanalske doline morali znati italijansko (100 %), nemško in slovensko (93 %), 30 % jih je dodalo še znanje furlanščine, 41 % pa znanje angleščine. Podpirajo znanje različnih jezikov, v velikem odstotku tudi slovenskega. Znanje slovenskega jezika je po mnenju anketiranih za dolinsko prebivalstvo že kar dolžnost. Ugotavljajo, da je znanje jezikov potrebno predvsem v terciarnih dejavnostih (85 %), tj. v prometu, trgovini in turizmu ter v bančništvu, in kvartarnih dejavnostih (50 %): v državni upravi (uradi, banke, pošte), šolstvu, kulturi, znanosti in zdravstvu.¹¹

Z novim zakonom se odpirajo možnosti za večjezično poslovanje, večjezične oznake ustanov in firm ter topografske napise v več jezikih. Prebivalci Kanalske doline v *Raziskavi 2002* menijo, da je večjezično poslovanje in poimenovanje v Kanalski dolini potrebno ter da bi morale ustanove, podjetja in privatniki v Kanalski dolini skrbeti zanj (68 %). Trditve so komentirali:

Vsi, ki delajo na delovnih mestih z neposrednim stikom z ljudmi, bi morali znati vsaj avtohtone jezike in jezike sosednjih držav, še posebej na območju, kakršno je naše.

Na vseh delovnih mestih z neposrednim stikom z ljudmi morajo biti nameščeni delavci, ki obvladajo različne jezike.

V Kanalski dolini mora biti zagotovljeno večjezično poslovanje tudi zaradi ekonomske in poslovne uspešnosti.

¹⁰ Anderson (1998: 149) tako ugotavlja, da »[j]ezik ni inštrument izključevanja: načelno se lahko vsakdo nauči vsakega jezika. Celo narobe: jeziku je lastno povezovanje, omejuje ga le usojenost babilonskega stolpa: nihče ne živi tako dolgo, da bi se mogel naučiti vseh jezikov«.

¹¹ Delitev na primarne in sekundarne dejavnosti povzemamo po *Leksikonu geografije podeželja* Dušana Kladnika (1999: 18) ter *Sodobnem svetu II* (1983: 7, 107, 225), ki so jo uredili Bračič, Lah in Vrišer, za večjo preglednost pa smo uporabili za šolsko rabo primerne razdelitve tretje skupine dejavnosti na terciarne in kvartarne.

Podjetja bi morala zaposliti predvsem ljudi, ki znajo več jezikov. Za topografske napise pa je težko kaj reči, saj je v dolini preveč jezikov in bi potem še Furlani zahtevali svoje.

En sam jezik zagotavlja manj birokracije in težav, vendar so mesta, kjer je potrebno znanje več jezikov.

Že sedaj v javnih ustanovah, predvsem v turizmu in trgovini, osebje zna več jezikov.

Večjezičnost je potrebna v javni upravi, primerna pa bi bila tudi na področju toponomije.

Podpiram večjezična poimenovanja na delovnih mestih na določenih področjih, kot so turizem, restavracije, gostilne, hoteli ter športne dejavnosti.

Večjezičnost v javnih ustanovah je zelo pomembna, saj bi se tako utrdila, hkrati pa bi bilo zadoščeno tudi starejšim domačinom, ker marsikdo italijansko ne razume najbolje.

Tovrstna naravnost javnega mnenja je v prid širjenju slovenskega jezika in razvijanju funkcij in domen jezikovne rabe.

5 Okvirna podoba aktualne rabe

V *Raziskavo 2002* zajeto prebivalstvo Kanalske doline se v slovenskem jeziku največ sporazumeva v zasebnih govornih položajih, in sicer z materjo in očetom. V vsakdanjem življenju se jih največ sporazumeva le v italijanščini: najpogosteje s sosedi (57 %), družinskimi prijatelji (52 %) in s partnerjem (50 %), nekoliko manj z brati in sestrami. Pogosta je bila tudi kombinacija lokalnega govora oz. slovenskega jezika in italijanščine.

Delež slovenščine je v sporazumevanju v ožjem zasebnem krogu v različnih kombinacijah dokaj visok, vendar raba samo slovenskega jezika kaže izrazit trend opuščanja, zlasti pri sporazumevanju z najmlajšo generacijo (z otroki). Podobno kot v drugih okoljih (Nečak Lük 1998) lahko opazimo izrazit generacijski premik od starševske generacije preko vrstnikov do otrok.

V javnih govornih položajih se domačini večinoma sporazumevajo v italijanščini. Pomemben delež rabe slovenskega jezika je opazen le v cerkvi (35 %), na vaški veselici (30 %), v gostilni (26 %), v službi (22 %), v društvu (20 %) ter v trgovini (15 %).

Skromne možnosti za rabo različnih jezikov se kažejo v prevladi rabe večinskega jezika, ki zaseda vse javne položaje. Ker se znanje različnih jezikov v vsakdanjem življenju le redko prakticira, posamezniki pogosto izgubljajo jezikovno zmožnost, zlasti produktivno.

Še najbolj pester »jezikovni spekter« se, kot je razvidno iz zgornjih podatkov, udejanja v trgovini, na delovnem mestu, v gostilni, na vaški veselici ter pri opravljanju družbenih funkcij. Povsod je najvišji odstotek izbirne rabe treh dolinskih jezikov, italijanščine, nemščine in slovenščine.

6 Sklep

Kakor v drugih večjezičnih in večkulturnih okolij prihaja do razhajanja med rabo manjšinskega jezika v zasebnih in javnih položajih. Večjezični posamezniki v zasebnem okolju v pogovorih s partnerjem in s starši uporabljajo slovenski oz. nemški jezik, v javnih govornih položajih pa prihaja do izrazito diglosičnega položaja, ki govori o različnih statusih posameznih dolinskih jezikov. S slovensko učiteljico, v slovenskem društvu in ob obisku uglednih gostov iz Slovenije oz. slovenske jezikovne manjšine v Avstriji ali Italiji se bodo Kanalčani odločili za t. i. visoko zvrst slovenskega jezika, za rabo slovenskega standarda, med seboj pa se bodo pogovarjali v domači različici slovenščine.

Funkcije jezikov v Kanalski dolini so razmejene. Slovenski jezik se sporadično/ občasno pojavlja tudi v javnosti, vendar je očitno, da v javnih govornih položajih (tj. zlasti v cerkvi) opravlja vlogo sredstva sporazumevanja znotraj slovenske jezikovne skupnosti. Opazujemo izrazit primer diglosije, ki glede na razporejenost kodov v govornem repertoarju posameznikov in skupnosti sovпада z dvo- oz. večjezičnostjo rojenih govorcev slovenskega, delno pa tudi rojenih govorcev drugih jezikov v Kanalski dolini.¹²

Opaziti je trend zmanjševanja prenosa slovenskega jezika na mlajše generacije, optimizem in spodbudo vsem prizadevajočim se za širjenje slovenskega jezika v Kanalski dolini pa zbuja pozitivna stališča sodelujočih v *Raziskavi 2002* do učenja in potreb po znanju slovenskega jezika.

Za nadaljnje delovanje v prid slovenske jezikovne skupnosti v Kanalski dolini je gotovo ključnega pomena za vse otroke obvezen pouk slovenskega jezika v formalnem izobraževanju, s čimer se širi poznavanje in vedenje o slovenskem jeziku in kulturi ter hkrati zavest o kontinuiteti sobivanja slovenskega jezika v dolini. Lokalna skupnost želi in sprejema znanje slovenskega jezika kot del svojega jezikovnega repertoarja, formalni zakonski temelji so dani in trbiška občinska uprava postavlja osnove za evropsko naravnano, dolinskim jezikom prijazen sodoben oddelek za mednarodno sodelovanje (ustanovitev t. i. »okenca za občane«, kjer so zaposlili v znanju dolinskih jezikov ustrezno usposobljene strokovnjake, ki so odgovorni za sporazumevanje z lokalnim prebivalstvom v dolinskih jezikih). Vsekakor je potrebna sistematično in strateško izdelana vizija položaja slovenskega jezika v Kanalski dolini in nasploh v prostoru, poseljenem s Slovenci.

Literatura

- Benedict ANDERSON, 1998: *Zamišljene skupnosti. O izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: SH – Zavod za založniško dejavnost.
- Theodor DOMEJ, 2001: *Minderheitenschulwesen in Kärnten: offener Weg in ein gemeinsames Leben. Kärnten Dokumentation*. Ur. K. Anderwaldt idr. Viktring/Vetrinj: Herma-goras Druckerei/Mohorjeva tiskarna. 162–174.

¹² Več o diglosiji in dvojezičnosti gl. Fishman 1967.

- Joshua FISHMAN, 1967: Bilingualism with and without diglossia, diglossia with and without bilingualism. *The Journal of Social Issues* 32. 29–38.
- Nataša KOMAC, 1998: *Ljudska religioznost v Kanalski dolini. Primer »umite in v prt zavite lobanje«*. Diplomsko naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Nataša KOMAC, 2002: *Na meji, med jeziki in kulturami*. Kanalska dolina, Ljubljana: Slovenski raziskovalni inštitut, Slovensko kulturno središče Planika, Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Dietmar LARCHER, 2001: Dreivierteltakt statt Marschmusik – Probleme und Chancen kleiner Volksgruppen in Zeiten der Globalisierung. *Kärnten Dokumentation*. Ur. K. Anderwaldt idr. Viktring/Vetrinj: Hermagoras Druckerei/Mohorjeva tiskarna. 113–121.
- Albina NEČAK LÜK, 1995: Medetnični odnosi v sociolingvistični perspektivi. *Večjezičnost na evropskih mejah. Primer Kanalske doline. Zbornik predavanj in referatov. / Multilingualism on european borders. The case of Val Canale. Anthology of lectures and papers*. Ur. I. Šumi, S. Venosi. Kanalska dolina: SLORI. 131–150.
- Albina NEČAK LÜK, 1998: Jezik v etničnih študijah: nekaj raziskovalnih pristopov in izsledkov iz slovenske izkušnje. *Jezik za danes in jutri*. Ur. I. Štrukelj. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 77–90.
- Albina NEČAK LÜK, 2000: Mešana lokalna skupnost med politiko in prakso. Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. Ur. A. Nečak Lük, B. Jesih. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. 5–11.
- Nataša PIRIH SVETINA, 2000: *Razvoj jezikovne zmožnosti pri usvajanju slovenščine kot drugega jezika*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Irena ŠUMI, 1998: *Socialna lega slovenskega jezika v Kanalski dolini. Empirična raziskava v družinah slušateljev tečaja slovenskega jezika. Prvo poročilo*. Trst: SLORI.
- Irena ŠUMI, 2000: *Kultura, etničnost, mejnost. Konstrukcije različnosti v antropološki presoji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Irena ŠUMI, Salvatore VENOSI, 1995: *Govoriti slovensko v Kanalski dolini. Slovensko šolstvo od Marije Terezije do danes*. Trst: Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček.
- Irena ŠUMI, Salvatore VENOSI (ur.), 1996: *Večjezičnost na evropskih mejah. Primer Kanalske doline. Zbornik predavanj in referatov. / Multilingualism on european borders. The case of Val Canale. Anthology of lectures and papers*. Kanalska dolina: SLORI.
- Salvatore VENOSI, 1996: Slovenci v Kanalski dolini. *Večjezičnost na evropskih mejah. Primer Kanalske doline. Zbornik predavanj in referatov. / Multilingualism on european borders. The case of Val Canale. Anthology of lectures and papers*. Ur. I. Šumi, S. Venosi. Kanalska dolina: SLORI. 45–50.

